ZBORNIK RADOVA
AKADEMIJE UMETNOSTI
12

2024

Zbornik radova Akademije umetnosti / Collection of Papers of the Academy of Arts
Univerzitet u Novom Sadu / University of Novi Sad
Akademija umetnosti / Academy of Arts
Centar za istraživanje umetnosti/ Centre for Research in Arts
Novi Sad
2024.

Glavna i odgovorna urednica / Editor in Chief
dr Marina Milivojević Mađarev

Uredništvo / Editorial Board
prof. emer. Irina Subotić, dr Ira Prodanov, dr Nataša Crnjanski, dr Dijana Metlić, dr Manojlo Maravić, dr Srđan Radaković

Međunarodno uredništvo / International Editorial Board
dr Günter Berghaus (University of Bristol, UK), dr Tatjana Marković (Universität für Musik und darstellende Kunst Wien, Austria), dr Ildar Khannanov (University of Baltimore, USA), dr Dmitri Ninov (University of Texas, USA), dr Michael Broderick (Murdoch University, Australia), dr Karen A. Ritzenhoff (Central Connecticut State University, USA), dr Ivan Moody (Cesem - Universidade Nova de Lisboa, Portugal), dr Roderick Munday (Aberystwyth University, UK), dr Michal Babiak (University of Bratislava, Slovak Republic), dr Boris Senker (Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska), dr Veronica Demenescu (West University of Timisoara, Romania), dr Athena Katsanevaki (University of Macedonia in Thessaloniki, Greece), dr Darko Lukić (Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska), dr Elisabeta Pasquini (University of Bologna, Italy), dr Elisa Pezzotta (University of Bergamo, Italy), dr Silvija Jestrović (University of Warwick, Theatre and Performance Studies, School of Creative Arts, Performance and Visual Culture, UK)

Sekretarica / Secretary
Ivana Nožica msr

Recenzenti / Reviewers
dr Maria Mannone (Technische Universität München; Universität Potsdam; Università Ca' Foscari di Venezia; National Research Council (CNR), Italy), dr Elisabetta Piras (Alma Mater Studiorum – Bologna University; Conservatory "Cantelli", Italy), dr Silvija Jestrović (University of Warwick,Theatre and Performance Studies, School of Creative Arts, Performance and Visual Culture, United Kingdom), dr Katarina Bogunović Hočevar (Univerzitet u Ljubljani, Filozofski fakultet, Slovenija), dr Martina Petranović (HAZU, Hrvatska), dr Sanja Kiš Žuvela (Muzička akademija Zagreb, Hrvatska), dr Agata Juniku (Univerzitet u Zagrebu, Akademija dramskih umjetnosti, Hrvatska), dr Fatima Hadžić (Univerzitet u Sarajevu, Muzička akademija, Bosna i Hercegovina), Nikola Vukčević (CANU, Crna Gora), dr Marija Golubović (Muzikološki institut SANU), dr Igor Perišić (Institut za književnost i umetnost, Beograd), dr Simona Čupić (Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet), dr Milena Vladić Jovanov (Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet), dr Vesna Kruljac (Univerzitet umetnosti u Beogradu, Fakultet primenjenih umetnosti), dr Bojana Škorc (Univerzitet umetnosti u Beogradu, Fakultet likovnih umetnosti), Aleksandra Joksimović (Univerzitet umetnosti u Beogradu, Fakultet likovnih umetnosti), dr Nebojša Romčević (Univerzitet umetnosti u Beogradu, Fakultet dramskih umetnosti), dr Aleksandar S. Janković (Univerzitet umetnosti u Beogradu, Fakultet dramskih umetnosti), dr Srđan Teparić (Univerzitet umetnosti u Beogradu, Fakultet muzičke umetnosti), dr Jovan Čekić (Univerzitet Singidunum, Fakultet za medije i komunikacije), dr Maja Stanković (Univerzitet Singidunum, Fakultet za medije i komunikacije), dr Isidora Korać (Visoka škola strukovnih studija za vaspitače i poslovne informatičare „Sirmijum", Sremska Mitrovica), dr Jelica Stevanović (Muzej pozorišne umetnosti, Beograd), dr Dragan Prole (Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet), dr Sanja Filipović (Univerzitet u Novom Sadu, Akademija umetnosti), dr Živko Popović (Univerzitet u Novom Sadu, Akademija umetnosti), dr Silard Antal (Univerzitet u Novom Sadu, Akademija umetnosti), dr Marijana Kokanović Marković (Univerzitet u Novom Sadu, Akademija umetnosti), dr Nemanja Sovtić (Univerzitet u Novom Sadu, Akademija umetnosti) i dr Svetislav Jovanov (samostalni istraživač, Novi Sad).

Adresa uredništva / Editorial Office Address
Đure Jakšića 7
21000 Novi Sad
E-mail: zbornik.auns@uns.ac.rs
akademija.uns.ac.rs

Časopis je indeksiran u ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities and Social Sciences), DOAJ (Directory of Open Access Journals), RILM (Répertoire International de Littérature Musicale), Sherpa Romeo (Rights MEtadata for Open archiving) i SCIndeks (Srpski citatni indeks).
Articles are covered in ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities and Social Sciences), DOAJ (Directory of Open Access Journals), RILM (Répertoire International de Littérature Musicale), Sherpa Romeo (Rights MEtadata for Open archiving) and SCIndeks (Serbian citation index).

SADRŽAJ / CONTENTS

Uvodnik / Editorial *8/9*

REČ UMETNIKA / THE WORD OF THE ARTIST

Dijana Metlić

Život posvećen (istoriji) umetnosti – Razgovor sa istoričarkom umetnosti i profesorkom emeritom Irinom Subotić *10*

Life Dedicated to (the History of) Art – An Interview with Art Historian and Professor Emerita Irina Subotić *10*

STUDIJE O MUZIČKOJ UMETNOSTI / STUDIES ON MUSIC

Sandra Fortuna

Embodiment in Violin Learning: Two Case Studies *27*

Apstrakt: *Otelotvorenje u učenju violine: dve studije slučaja* *45*

Nikola Komatović

Get Back to Where You Might Belong : Unveiling the Beatles' Knowledge of Music Theory *46*

Apstrakt: *"Get Back"*: *Otkrivanje znanja Bitlsa o muzičkoj teoriji* *64*

Miloš Marinković, Snježana Đukić-Čamur

Stvaralaštvo Vojina Komadine na repertoaru Muzičkog bijenala Zagreb *65*

Abstract: *The Work of Vojin Komadina in the Repertoire of the Zagreb Music Biennale* *83*

Siniša Radojčić
Pijanističko takmičenje kao institucija – razmatranje studije slučaja u svetlu Fukoovog pojma kritike 84
Abstract: *The Piano Competition as an Institution: A Case Study Considered in Light of Foucault's Notion of Critique* 101

Tanja Z. Mijatović
Etimološko-etiološke pretpostavke galantnog stila 102
Abstract: *Etymologico-Etiological Assumptions of the Galant Style* 118

TEATROLOGIJA I STUDIJE FILMA / THEATROLOGY AND FILM STUDIES

Ksenija Radulović
Mira Trailović: biti sama u pozorištu (Povodom sto godina od rođenja 1924–2024) 120
Abstract: *Mira Trailović: Being Alone in Theatre (On the Occasion of One Hundred Years since Her Birth 1924–2024)* 133

Petar B. Grujičić
Kulturni identiteti u dramskom dijalogu 134
Abstract: *Cultural Identities in Dramatic Dialogue* 146

Ognjen Obradović
Prekid iluzija: Izvođenje predstave „Pozorišne iluzije" u Jugoslovenskom dramskom pozorištu (1991) 147
Abstract: *Illusion(s) Interrupted: Performing "L'Illusion comique" in the Yugoslav Drama Theatre (1991)* 163

Aleksandar Pejčić

„Golemanov" Stefana Kostova na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu 164

Abstract: *Stefan Kostov's "Golemanov" on the Stage of the National Theatre in Belgrade* 178

Natalija Stevanović

"This is a Disease Called Serenity – A Form of Death that People Have Wished for" – Foucauldian Themes in Anime "Psycho-Pass" 179

Apstrakt: *„Ovo je bolest zvana spokoj – oblik smrti za kojim ljudi žude" – fukoovske teme u animi Psihološki profil „Psycho-Pass"* 192

Sead Šabotić

Dokumentarna fikcija: Komparativna analiza rediteljskih postupaka u djelima „Bruklin, Gusinje" Želimira Žilnika i „Krupni Plan" Abaza Kjarostamija 193

Abstract*: Documentary Fiction: A Comparative Analysis of Directorial Approaches in Želimir Žilnik's "Brooklyn-Gusinje" and Abbas Kiarostami's "Close-Up"* 207

TEORIJA I ISTORIJA UMETNOSTI, TEORIJA KULTURE / THEORY AND HISTORY OF ARTS, CULTURE THEORY

Sara Apostolović

Autoportret Vanese Bikroft u mediju performansa 208

Abstract: *Self-Portrait of Vanessa Beecroft in the Medium of Performance* 223

Jelena Glišić Matović

Politika visokog obrazovanja u oblasti likovnih umetnosti – između tacitnog znanja i moći algoritma 224

Abstract: *Higher Education Policy in the Visual Arts – Between Tacit Knowledge and the Power of Algorithm* 238

PRIKAZI / REVIEWS

Aleksandar Kadijević
Ilija Gubić, Nebojša Antešević: Nasleđe arhitektonskog izvoza Srbije u zemlje Afrike od 1960. godine do danas _____ *239*

Silvija Jestrović
Otvaranje metodoloških granica kroz intertekstualno čitanje Bitefa _____ *243*

Kristina Planjanin Simić
Običaji i igre Srba u Pomorišju _____ *247*

PREGLED VAŽNIJIH DOGAĐAJA U ŠKOLSKOJ 2022/2023.
OVERVIEW OF MAJOR EVENTS IN THE 2022/2023 ACADEMIC YEAR

In memoriam
Rajko Maksimović (1935 – 2024) _____ *251*

Pregled važnijih događaja u školskoj 2022/2023. godini na Akademiji umetnosti Univerziteta u Novom Sadu (priredili Anja Vajagić – pregled nagrada i Milan Petrović – pregled važnih događaja) _____ *253*
An overview of the most important events in the academic year 2022/2023 at the Academy of Arts, University of Novi Sad (compiled by Anja Vajagić – overview of awards) and Milan Petrović – overview of important events) _____ *253*

Biografije autora / Biographies of the Authors _____ *269*

Aleksandar Kadijević
https://orcid.org/0000-0002-1875-8093
Univerzitet u Beogradu
Filozofski fakultet
Odeljenje za istoriju umetnosti
Srbija

UDK 72.071.1(=163.41)(6)”18/19”(083.824)(049.32)
Prikaz

Ilija Gubić, Nebojša Antešević: *Nasleđe arhitektonskog izvoza Srbije u zemlje Afrike od 1960. godine do danas*

(Beograd: Centar za održivi razvoj i kulturu „Struktura“: Univerzitet u Beogradu – Arhitektonski fakultet, ur. Ksenija Lalović, ISBN 978-86-900109-6-7, 84 str, 2023)

Od 20. decembra 2023. do 15. januara 2024. godine na Arhitektonskom fakultetu Univerziteta u Beogradu održana je izložba *Nasleđe arhitektonskog izvoza Srbije u zemlje Afrike od 1960. godine do danas*. Njeni autori i kustosi su arhitekti dr Nebojša Antešević iz Banjaluke i Ilija Gubić iz Novog Sada, koji su za tu priliku pripremili monografski katalog u koloru, štampan u Novom Sadu. Istovremeno su tehnički obradili arhivski i fotografski materijal, dok je dizajn izložbenih panela i kataloga osmislila Marina Dožaj. Recenzenti su afrički arhitekti Mark Olveni (Mark Olweny) iz Ugande, Aleksis Čunza Kabeja (Alexis Tshiunza Kabeya) iz DR Konga i Gamal Mahmud Hamid (Gamal Mahmoud Hamid) iz Sudana.

Izložba je pripremljena povodom šest decenija od osnivanja Organizacije afričkog jedinstva u Adis Abebi (1963) i uspostavljanja diplomatskih odnosa SFRJ sa mnoštvom novooslobođenih zemalja od kolonijalne vlasti, kao i u čast osnivanja pokreta Nesvrstanih (1961). Pored obilaska pojedinih dela *in situ* (Gubić je donedavno predavao u Ruandi), autori su koristili dokumentaciju iz privatnih zaostavština srpskih arhitekata, priloge iz stručne periodike, dnevne štampe, memoarske publicistike i izložbenih kataloga. Konsultovali su i afričku istoriografsku literaturu, kao i onu iz nekadašnjih kolonizatorskih centara, u kojoj rad arhitekata iz Srbije nije detaljno razmatran.

Na izložbi je aktivnost srpskih arhitekata prikazana hronološki po dekadama u vidu kontinuirane trake sa pregledima oko 150 realizovanih i neostvarenih projekata. Izbor foto materijala je primeren i skladan, što važi i za prikazane projekte, skice i

crteže. Iz njega se vidi da su arhitekti iz Srbije u Africi najčešće projektovali hotele, kongresne i kulturne centre, zgrade vlada i ministarstava, filijale banaka, fabričke komplekse, aerodrome (koje je uglavnom izgradila srpska građevinska operativa), a u novije vreme i etno-sela, bolnice i katoličke crkve, što je na izložbi dokumentovano.

Monografski katalog štampan je u mekom povezu sa 83 strane analitičkog teksta upotpunjenog fotografijama i crtežima. Osim predgovora i rezimea na engleskom jeziku, sadrži sedam tematskih poglavlja, koja se dele na istoriografska i memoarska. U njima su afrički opusi arhitekata iz Srbije razmotreni na problemski, auto-retrospektivan i dijaloški način.

U centralnom odeljku kataloga, opisan je afrički opus arhitekata iz Srbije, prevashodno ostvaren u režiji državnih građevinskih preduzeća. Sledi ga memoarsko poglavlje Zore Mitrović Pajkić o projektima za gradove u Alžiru i Libiji iz sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog veka. Četvrto poglavlje *Refleksi modernizma i lokalizacija arhitektonskog iskustva (1992-2023* ima raspravni karakter, dok *Zaključno razmatranje. Arhitektonski izvoz Srbije u Afriku: između ideološko-političke naklonosti i privrednog pragmatizma* koncizno zaokružuje ukupnu elaboraciju. Zatim slede razgovori sa važnim graditeljima o njihovim afričkim iskustvima: prof. dr Zoranom Markovićem (gradio u Bocvani), prof. Vladimirom Lojanicom (u Ruandi), prof. Dušanom Ignjatovićem i prof. Natašom Đukić Ignjatović (u Gabonu i Gvineji Bisao).

Pored dela navedenih ličnosti, prikazan je i doprinos ostalih arhitekata na polju projektovanja, građenja, urbanizma i stručne edukacije – Bratislava Stojanovića koji je radio u Sudanu, Milice Šterić u Nigeriji, Ljiljane i Dragoljuba Bakića u Zambiji, Branka Petrovića, Živorada Dragojlovića, Hrvoja Justića, Stanislava Kiša i Zdravka Kovačevića u Etiopiji, Milorada H. Jevtića u Libiji, Zorana Županjevca u Zimbabveu, Krešimira Martinkovića u Sao Tome i Prinsipe, Dušana Milenkovića i Branimira Ganovića u Zambiji i Gabonu, Dubravke Kormaroš i Miomira Todorovića u Angoli, Libiji i Alžiru, Zorana Bojovića u Nigeriji, Ugandi i Centralnoj Africi, Aleksandra Kekovića, Slobodana Milićevića i Pavla Pašića u Nigeriji i Ugandi, Predraga Đakovića i Miodraga Cvijića u Ugandi, Maria Jobsta (sa saradnicima) u Gabonu i Nigeriji, Ivana Pantića i Konstantina Mandića u Bocvani, kao i Aljoše Josića koji se u svetskoj literaturi navodi kao francuski (Alexis Josic), umesto srpski autor. Na polju urbanizma i prostornog planiranja, pored Josića istakli su se Dobrivoje Tošković u Libiji i Tanzaniji, Ljiljana Bakić i Zlatomir Jovanović u Tanzaniji. Potcrtana je skromna istraženost „afričkog" opusa graditelja iz Srbije, koji je zbog geografske distance ostao neprimećen, a time i nedovoljno uvažavan – sve do ove izložbe.

U istorijskom smislu, aktivnost arhitekata iz Srbije sagledana je iz ugla bliske političko-ekonomske saradnje SFRJ sa nezavisnim afričkim republikama, pre svega kroz razgranatu aktivnost preduzeća Energoprojekt i Centroprojekt, a kasnije i Invest biroa, Osnove, Arhitekture i urbanizma i Mašinoprojekta. Do dezintegracije SFRJ (1991–1992), graditeljski upliv preduzeća iz Srbije je bio najintenzivniji, da bi se sa odlaskom arhitekata u emigraciju zbog ratne krize i nametnutih sankcija (1992), kao i popravljanja ekonomskih uslova u Africi nakon 2000. godine, sveo na individualne doprinose, koji po obimu zaostaju za onim iz prethodnog razdoblja, ali ne i po kvalitetu.

Na dokumentovan način autori osvetljavaju arhitektonski „izvoz" iz Srbije u Afriku u razdoblju od šest decenija, koji je parcijalno prikazivan u monografijama arhitekata, katalozima Salona arhitekture i malobrojnim tematskim člancima, bez povezivanja u pregledni narativ. Otud će i njihova pionirska interpretacija, u kojoj se prožimaju monografski i sintetski, politikološki i istoriografski slojevi, dugo ostati nezaobilazna. Zasnovana na analizi dostupnih izvora, veoma je stimulativna za buduće tumače, jer ostavlja prostor za plodne nadogradnje. U njoj je istaknuta neophodnost uspostavljanja bliže saradnje sa afričkim istoričarima arhitekture.

Izložba istovremeno nameće niz pitanja na koje je u budućnosti potrebno dati precizne odgovore: zašto je afrički opus srpskih graditelja decenijama tavorio na margini ekspertskih prezentacija? Da li ga oni sami u Srbiji nisu posebno isticali, ili su zakazale institucije koje istražuju graditeljsko nasleđe? Zašto njihove afričke građevine nisu dovoljno poštovane i nagrađivane od srpske arhitektonske javnosti? Mogu li se u identitetsko-kulturološkom pogledu uopšte povezivati sa arhitekturom u Srbiji – sa elementima tradicionalne srpske arhitekture i njene modernističke škole, ili su sve koncepcijski udaljene, prilagođene klimi i kulturi Afrike, koja je tim putem pokušavala da se distancira od kolonijalističkih stereotipa tzv. „tropske arhitekture"? Nameće se i pitanje zašto se taj bogati korpus ne upoređuje sa srpskim arhitektonskim izvozom na Bliski Istok, jugoistočnu Aziju i bivše republike SSSR-a? Da li to znači da arhitektonske realizacije na svetskom jugu i istoku nisu jednako vredne kao one u Evropskoj Uniji, SAD, Kanadi, Australiji i Novom Zelandu? Naposletku, neophodno je utvrditi u kojoj meri je „izvoz" arhitektonskih resursa Srbije, osim kao oznaka ekonomskog pragmatizma, bio u funkciji transfera jugoslovenskih ideoloških i kulturnih obrazaca u afričke zemlje pod okriljem pokreta Nesvrstanih.

Od sitnih nedostataka uočenih u instruktivnom katalogu (koji ne umanjuju njegov pionirski značaj), primetno je odsustvo stručnjaka za istoriju novije srpske arhitekture u recenzentskom timu, koji bi doprineli potpunijoj naučnoj evaluaciji i dali dodatni legitimitet izdavačkom poduhvatu. Iz tehničkih razloga trebalo je priložiti imenski i geografski registar (pogotovo što je navedeno pregršt ličnih imena, država

i gradova). U katalogu nedostaje i istorijska geopolitička mapa Afrike u prikazanom periodu (ili mape, jer su se njene unutrašnje granice kroz decenije menjale), sa naznačenim mestima u kojima su arhitekti iz Srbije gradili, što bi čitaocima olakšalo kretanje kroz njihov opus, koji je na tom velikom kontinentu blagonaklono prihvaćen.

Sa istraživačkog stanovišta, izložba Gubića i Anteševića predstavlja temeljno polazište za sva buduća proučavanja „afričkog" opusa arhitekata iz Srbije, ali i dobar povod za uspostavljanje organizovanije saradnje sa istoriografima iz Afrike. Pogotovo će njen inspirativan katalog, protkan originalnim zapažanjima i svedočenjima, podstaći potpunija kritička promišljanja, kako bi se ta tema sagledala na široj civilizacijskoj podlozi.